

Jakin Kultur Taldea

Aldizkaria, liburuak, hiztegiak...
Euskal Unibertsitatea

PAULO AGIRREBALTZATEGI

Idazlea eta *Jakin*-en Kontseilu Editorialeko kidea

Jakin aldizkariaren 50. urteurrena gogoratzen eta ospatzen ari gara aurten... Ez al da ospatzekoa? Euskara hutsezko kultur aldizkarietan berak bete ditu lehen aldikoz 50 urte.

Dena dela, *aldizkaria* baino gehiago izan da *Jakin*, ia hasieratik: *kultur taldea* izan da; eta aldizkariak isilaldian egon behar izan duenean ere, Jakin Taldeak hortxe irauin izan du, era batera edo bestera. Aldizkariarekin batera edo aldizkari-rik ezean, bestelako proiektuak bultzatu eta burutu izan ditu. Horietaz hitz egin nahi dugu hemen. 1971n «'Jakín Taldeari' buruz konfiantzazko txostena» izeneko 10 folioko idazki programatiko luze eta trinkoa, geroago ere aipatu behar harko duguna, idatzi zuen Joseba Intxaustik; «taldea» kontzeptua nabarmendu nahi izan zuen titulutik bertatik, eta lehen paragrafotik hasita «Jakín Taldetzat» definitzen du aldizkariaren inguruan 1956tik aurrera Arantzazuko eta erlijioso-etxe eta seminariotako ikasle gazteen artean eraturiko lankidetzak. Eta aldizkaria hilda baldin badago ere —une hartan debeku administratiboaren pean zegoen—, Jakín Taldeak bizirik dirauela aldarrikatuz jarraitzen du.

Aldizkariaren erredakzio-taldea izatetik harantz ipini izan ditu Jakinek bere begiak, asmoak eta ekintzak. Kultur eragintzarekin batera, euskarazko kazetaritza, idazletza, liburugintza eta hiztegi-gintza: horra Jakin Kultur Taldearen eremua. 1962-1963 urteetan aldizkaririk gabe geratu zenean, *Egan* aldizkaritik kanalizatu zituen Arantzazuko fraide gazteen idatziak, bestela bertako aldizkarian argitaratuko zituztenak¹. Liburugintza bereziki: liburuak idaztea, eragitea eta argitaratzea. Kultura idatzian jardun da, jardun ere, bereziki Jakin Taldea².

Bitariko kezka eta helburuak gidatu duela dirudi Jakin Taldearen kultur lana: gaurko euskaldun kulturaz jantziari dagozkion euskarazko irakurgai duinak eskaintzea, batetik, eta, aldi berean eta horrekin batera, euskara bera kultura eta jakintza modernoak espresatzeko gaitzea, kultur hizkuntza bihurtuz. Bi helburuak bata besteari guztiz lotuta ikusi izan ditu Jakinek. Eta lan hori dena helmuga bati begira egin duela esan daiteke: Euskal Unibertsitatea.

Garbi dago taldearen hasierako asmoa eta eskaintza aldizkaria izan zela, eta gerora ere funts-funtsean *Jakin* aldizkaria izan dela taldearen produktu nagusi eta gidaria; baina liburugintza eta liburuak argitaratzearena ez da administrazio publikoak ezarritako aldizkariaren isilaldiak (1962-1964 eta 1969-1976) betetzeko bakarrik izan.

Aldizkariaren inguruan liburuak ere argitaratzea aldizkari agerkariaren beraren eranskintzat hartu izan dute sarritan editoreek: aldizkariaren bitartez argitaratu ezin dituzten material idatziak kaleratzeko, edota aldizkariaren harpidedunei eskaintza gehigarria egiteko. Jakinek bere historiako lehen urteetan argitaratu zituen liburuak horrelako asmoren bat bete nahi zuten seguruenik. «Jakintlarien»³ urteroko bilertan landu ohi zituzten gai monografikoak kaleratzeko argitaratu zituzten *Europa* (1965) eta *Filosofiaren kondaira* (1965) liburuak⁴. Baina bestalde, aldizkariaren lehen aldiko hutsunea (1962-1964) betetzeko ere argitaratu zuen liburu-rik Jakinek: L. Villasanteren *Kristau Fedearen sustraiak. I.*

Jainkoa, adibidez; eta beste libururik ere eskaini zien bere harpidedunei: Ignazio Omaetxebarriaren *Euskera* (1959) eta Joseba Intxaustiren *Euskal Aditza* (1960), esaterako.

«Jakinariek» urteroko jardunaldietan landu zituzten gai monografiko guztiak ez zituzten gero liburutan argitaratu —gabe geratu ziren «Asaldakuntza» (1962ko gaia) eta «Pacem in Terris» (1964ko gaia)—. Dena dela, eta *Jakin*-en 21. zenbakiko (1981) «Historia» artikulua (88. or.) ondo nabarmentzen duenez, aldizkariak isilik egon behar izan zuen urteetan ere «lagunarte kulturalak eutsi egingo dio bere lanari», urteroko jardunaldi haien bitartez.

«JAKIN sorta», aldizkariaren ordezkoa

1969ko abuztuan utzi zuen legez kanpo Espainiako Ministerio de Información y Turismok *Jakin* aldizkaria. Ordu-rako 36. zenbakia inprimategian zegoen, orrialdeak konposatu eta inprimatzeko prest. Honela eman zien debekuaeren berri harpidedunei:

Informazio Ministerioak, hiru folio luzetan, *Jakin* aldizkaria aurrerantzean argitaratzerik ez dugula agindu digu. Horregatik ez da 36. zenbakia zure eskuetara helduko, nahiz-eta dena inprentan burutua egon.

Erabakiaren aurka helegitea jartzearekin batera, hura zintzilika uztea eskatu zuen Arantzazuk, inprimategian zegoen zenbakia kaleratu ahal izateko. Erantzunaren zain geratu zen aldizkariaren zuzendaritza, harpidedunei bidalitako orrian zioenez:

Madridedeko erantzunaren zai gaude orain. Ez dugu esperantzarik galtzen. Jarrai zuk, otoi, harpidedun berriak inguratzen.

Ministerioaren erantzuna luzatzen eta luzatzen ari zenez, eta urtea amaitu baino lehen harpidedunekikoa nolabait betetzearren, inprimategian zegoen zenbakia kaleratzea erabaki zuten, baina ez aldizkari moduan, liburu moduan baino, horretarako Lege gordailua eta eskatuz. Horrela *Jakin*

aldizkariaren 36. zenbakia *Jakin sorta* saileko 1. liburuki bihurtu zuten, monografikoa eta taldean landua, «Ipar Euskal Herria» tituluarekin⁵.

Hurrengo urtean (1970), eta aldizkaria ateratzeko baimena berreskuratzeko itxaropena galduta, *Jakin sorta* liburuak argitaratzen jarraitzea erabaki zuten. Horiek ere monografikoak eta taldean landuak izango ziren. Horrela *Jakin sorta 2* argitaratu zuten —«Salbatore Mitxelena»—. Liburua bidaltzearekin batera harpidedunei idatzitako gutunean sailarekin aurrera jarraitzeko asmoa agertu zuen, aldizkaririk ezean:

Hemen bidaltzen dizugu Salbatore Mitxelenari buruz osatu dugun liburua. Ikusi dezakezunez, ez dizugu oraingo hontan urte guzikoak kobratzen, baizik eta liburu hau kostatzen dena soilik. Izan ere ez baidakigu oraingoz urrenko liburu zenbat kostako den. Urrenko liburu hori Rikardo Arregiren lan guziekin osatuko dugu...

Aldizkari-zenbakiaren aurkezpenaren estiloari eutsiz edo, honela zioen liburuaren lehen lerroetan Joan Mari Torrealdaik: «Salbatore Mitxelena goi mailako idazlea dakarkigu, gaur, Jakinen horrietara».

Itxaropen handirik gabe, baina 1971n berriro egin zituzten ahaleginak aldizkaria argitaratzeko baimena lortzearen⁶.

1971n Joseba Intxausti zuzendari berria ez zegoen guztiz etsita aldizkaria ateratzeko baimena lortzeari buruz; eta itxaropenak oso txikiak baziren ere, aldizkaria berriro erregistratzeko eskabidea egingo zuen. Bitartean *Jakin sorta* sailarekin jarraitzea erabaki zuten, erredakzio talde berriarekin⁷. Urtearen hasieran idatzitako «‘Jakín Taldeari’ buruz konfiantzazko txostena» izeneko idatzi luzean Intxaustik zioenez, «lankideen batasun bide normala den aldizkariaz gabetua, taldean osatutako liburuak argitaratzeko irtenbidea sumatu du» [Jakín Taldeak]: «Behin-behineko» irtenbidea...

Hirugarren zenbakia —«Rikardo Arregi» (3)— bidaltzearekin batera bere agurra luzatu zien Joseba Intxaustik harpidedunei, eta *Jakin sorta*-ko beste hiru zenbaki berri agindu zizkien⁸.

Liburuak harpidetzan banatzeko sistema ez zen berria. Baina aldizkariaren harpidedun izatetik liburu-sortaren harpidedun izatera aldatzea ez da berez automatikoa. Eta gaizki-ulerturen batzuk sortu izana normaltzat ere jo zitekeen⁹. Baina harpidedun gehienek ontzat eman zuten non-bait aldaketa; eta liburuak hartzen jarraitu zuten, bakoitze-ko ordainduz.

Jakin aldizkaria gabe, eta *Jakin sorta* saila bideratuta, bestelako proiektuak asmatu zituen *Jakin Taldearen* zuzendari-tzak: hasteko, bestelako patrikako autore-liburu txikien programa, *Jakin Liburu sorta* izendatu zutena. Sail berriaren salmenta ere harpidedunengan oinarrituko zen neurri handi batez. Horien sarea bermatzea eta zabaltzea behar-beharrezkoa zen, beraz. 1971n 1.000 harpidedun eskas zituen *Jakin*-ek, txostenak berak dioenez¹⁰; kopuru horri eustea zen gutxieneko helburua, liburu proiektu berriaren euskarri nagusitzat; eta 1972an burutzekoa zen kanpaina ahalegin handi eta ederra egin zuten zabalkunde arduradunek, harpidedunen oinarriari eusteko eta, ahal izanez gero, hori zabaltzeko, herrietan ere zabalkunde-arduradunak ipiniz, etab.¹¹ Harpidedunekiko komunikazio handia eratu zuen *Jakin*-ek 1971-1972 urteetan, zabalkundeko arduradunen eta informazio-orrien bidez.

Hala eta guztiz ere, jaitsiz joan zen harpidedunen kopurua. Normala, bestalde, liburuen programazio berriak zama ekonomiko askoz handiagoa eskatzen zuelako¹². Bestelako arrazoiak ere izan ziren, jakina: ideologikoak eta linguistikoak («hizkera zaila», edota H-a erabiltzea), edota liburuetan zerabiltzaten gaien interesik eza, baja eman zutenek berriek adierazi zutenek¹³.

«JAKIN Liburu sorta» eta «JAKIN Bide»

1971ko urtarrilaren 8an *Jakin* Talde berrituaren bilera deitu zuen Joseba Intxausti zuzendari berriak. Horretarako deiak zera zioen: «*Jakin* aldizkariak, oraingoz liburu erara,

lanean jarraitu nahi luke. Lan honen pareko, liburu sorta bat sortu nahi da...». Donostiako Atotxako fraideen komentuan izan zen bilera. *Jakin sorta*-rako gaiak aukeratzeaz gain, beste liburu sorta hori ere aski diseinatuta eta aurrera eramatea erabakita geratu zen bilera horretan.

Goian aipaturiko «Jakín Taldeari' buruz konfiantzazko txostena» da bilera haren inguruan ondoko urteetarako asmatutako Jakín Taldearen plangintza zabala: liburuak, hitzaldiak, mintegiak, etab. *Jakin Liburu sorta* saila izan zen plan horren ardatzetako bat. Honela justifikatu eta aurkeztu zuen Joseba Intxaustik asmoa txosten horretan:

Gure egitarau honek [*Jakin sorta*-renak] beharrezko ditugun kultur-arlo asko ikutu gabe uzten duela esan behar. Hau dela-ta, patrikako liburuxka-sorta bat sortzeko asmo ideiatu da. Ideia berri honek, batez ere, eragin digu *Jakinez* ematen ari gatzaizkizun txostena azaltzera. Liburutegi tipi honek serioki autatua eta landua izan behar du, intelektual-sakotasunari ahalik gehien begiratuaz, goi-dibulgazioko mailan argitaratu dadin. (10. or.)

Lehendik ere erabilia zuen Jakín Taldearen zuzendaritzak *Que-sais-je* liburu sail frantsesaren eredu bere «ametsetan»: nolabaiteko euskarazko entziklopedia unibertsal eta orokorra, jakintza modernoetako alor eta gai guztiak hartuko zituen, eta liburuxka monografikotan banatua. Ideia berri heldu zion liburu sail berria asmatzean. Dena dela, eta ezinbestean, bere liburugintzako alorra mugatu egin zuen Jakinek, giza zientzien, zientzia sozialen eta historiaren alorak aukeratuz.

1971ko bigarren partean eta 1972. urtean ahalegin apartekoa egin zuen Jakín Taldeak bere liburuaren programazioa burutzeko. 1971ko uda inguruan egin zuen hiru sailon arabera ko banaketa: «Gizartea», «Pentsamendua» —geroago «Gogoeta»— eta «Historia»; sail bakoitzeko programaziorako bina arduradun izendatu zituen. Bi mailatako edo eratako liburuak diseinatuko zituzten, Joseba Intxaustik 1971ko udazkenean zabaldutako «Jakín Liburu Sortaren hiru sailei buruz» idatziaren arabera: a) «Gaurreguneko lan monografi-

koak», batetik, eta b) Jakintza estrukturatua, bestetik... Azken horietakoa zen ordurako abiatuta zegoen *Holandako Kaxexima*, «Holandako Dotrina» izenekoaren itzulpena, Teologiaren alorrean —gero *Jakin Bide* izena eramango zuen sortako liburu mardulagoak izango ziren horrelakoak, «zientziazko hizkera» alor guztietan sortzen lagunduko zutenak—. Lehen tipoko liburuak irakurgai arinagoak eta gaur-gaurkoak izango ziren —*Jakin Liburu sorta*—.

Ia urtebete hartu zuten sailen programazioa lantzeko eta lankideen izenak bilatzeko. Sail bakoitzak bere hasierako programazioa egin ondoren, inkesta bat zabaldu zuen *Jakin*-ek 40 bat adituren artean, beraien iritzia ezagutu eta iradokizunak jasotzeko. Erantzuleetako batzuk hauek izan ziren: Jose Luis Lizundia, Benito Mendia, Martin Ugalde, Unanue, Jose Arregui (ikaskideen izenean edo), Joseba Arregi, Javier Andonegi eta Koldo Mitxelena. Oro har, beroak dira jaso zituen programazioaren aldeko erantzunak; besteak beste, aipatzekoak dira Jose Luis Lizundiak, Martin Ugaldek eta Koldo Mitxelenak bidalitako iradokizunak. Azken honek zera zioen, besteak beste, egindako programazioari buruz oro har:

Bihoa, aurrenik, bidaltzen dizuedan zoriona. Horrelako gauzez ez nuen uste inor kezkatuko zenik ni bizi nintzen bitartean behintzat Euskal Herrian. Ez da hala, zuek behintzat arduratzen zerate eta zorionak merezi dituzue, kezka eta ardua horretan baitago gure salbabide bakarra.

Urtebeteko programazio lanaren ondoren, Donapaleun antolatu zuten bi egunetako bilera zabala, Jakineko zuzendaritzak deituta (uztaila, 17-18). Hogei bat lagunek hartu zuten parte bertan¹⁴. Taldeka banatuta gogotik egin zuten lana, arduradunek egindako proposamenen artean aukerak egiten, gai berriak proposatzen, gaien arteko lehentasunak markatzen eta horiek lantzeko adituen izenak bilatzen. Bilerako aktaren arabera, 12 gai aukeratu zituzten azkenean Gizartea sailerako, 9 Historia sailerako eta 11 Gogoeta sailerako. Gaiok ez ziren, ordea, liburu jakinetarako tituluak, eta

liburu bat baino gehiagorako eman zezaketen behin baino gehiagotan. Partaide bakoitzak bere lan alorra aukeratzearekin batera, beste hirurogei adituren izenak ere iradoki zituzten, aukeraturiko gaietan beren lankidetza eskain zezaketenenak. Sail bakoitzeko bi arduradun izendatu zituzten gainera, lankideak bilatu eta programazioa aurrera eramateko: Joseba Intxausti eta Koldo Larrañaga Historia sailean, Joan Mari Torrealdai eta Andoni Sagarna Gizartea sailean, Paulo Agirrebaltzategi eta Henrike Knörr Gogoeta sailean.

Donapaleuko bilerak sailkako bilerak ere ekarri zituen ondoren, bakoitzeko liburu-gaiak eta lanbideak zehazteko. Sailkako lehen bilerak Tolosan izan zituzten¹⁵ —1971ko urtarriletik aurrera Tolosan zeukan Jakineko zuzendaritzak bere egoitza—.

1971-1981 urteetan 30 bat liburu argitaratu zituen Jakin Taldeak *Jakin Liburu sorta* sailean, *Jakin sorta* sailekoetz gain; ez zen gutxi izan, batez ere urte haietarako. Hala ere, bilduma hori motz eta urrutitxo geratu zen Donapaleun edo ondorengo bileretan egindako eta bideraturiko liburu-programa sistematiko eta zabal hartatik¹⁶. Eta, dena dela, oso urruti geunden artean frantsesezko *Que-sais-je* bilduma entziklopedikotik. 1975eko urtarrilean Jakin Taldearen barrurako egindako txostenak —«Jakinen liburu gaiak - 1975, urtarrila» izenekoak— 75 bat liburu-proiekturen berri ematen du, batzuk aurreratuta, beste batzuk ondo bideratuta eta, dena dela, ia denak eginbidean omen zeudenak. Baina horietako gehien-gehienak burutu gabe geratu ziren nonbait gero.

Izan ere, Jakin Taldekoen ahaleginik handienak bestelako proiektuek eta eginkizunek eskatu zituzten: *Jakin Bide* saileko liburuak eta *Jakin Hiztegiak* programak aurreneko urteetan, eta UZEI proiektuak eta *Jakin* aldizkari «berpiztu» berriak, 1976tik aurrera.

Jakin Bide saileko liburu handiak —1972an *Jakin/handi* zuen artean izena sail horrek— ez ziren ugari izan, baina ahalegin editorial apartekoak eskatu zizkioten taldeari: be-

rorien tamainagatik —*Axularren Hiztegia* (1973, 674 or.) eta *Gero* (1976, 708 or.), eta *Kristau bidea* (1975, 498 or.)—, eta, hirugarrenaren kasuan batez ere, itzulpen- eta elaborazio-lan galantagatik. Bere edizio-jakinduriarik onena eta arretarik handiena ipini zituen Jakin Taldeak liburu horietan. Ahalegin eta jakinduria ez txikiagoak ipini behar izan zituen urte horietan, bildumetatik kanpo atera zituen beste liburu hauetan: A. Elizegiren *Sustraietan* (1976), B. Gandiagaren *Uda batez Madrilen* (1977) eta J. M. Torrealdairen *Euskal Idazleak gaur* (1977).

Jakin Bide sailaren lehen liburua hiztegia izan zen: *Axularren Hiztegia*, Villasantek landua; ondorengo biak ez ziren hiztegiak izan. Oinarrizko liburuak —gehienbat kontsultakoak— eskaini nahi zituen *Jakin Bide* sailak, eta bereziki hiztegi forman. Izan ere, Jakinen hiztegiak argitaratzeko sortu zen batez ere. Sailaren aurkezpenean argi dago esanda:

Jakin Bide-ren bereizgarriarik nabarmenena hiztegi erara agertzea izango da. Ale guztiak hiztegi ez izanarren, hortik joko da batez ere. Liburuz liburu, urte batzuen buruan entziklopedia bat izango da sorta hau. [...] *Jakin Bide* sailak agertaraziko duen hiztegi bakoitza gai bati lotuko zaio: natur zientziei batean, ekonomiari, filosofiari, soziologiari eta abarri beste edozeinetan.

Handik 4 urtera kaleratuko zen Jakinen hiztegi berezitueta-ko aurrena, *Natur Zientziak*, sail berri bat inauguratuz: *Jakin Hiztegiak*, *Jakin Bide* bildumaren barruan. Baina hurrengoak UZEIk argitaratuko zituen.

JAKIN Hiztegiak

Euskarazko «kultur hiztegiaren» eta jakintzen hiztegi berezitu-ten kezkak antzinatikoak dira Jakin Taldean. Joxe Azurmendik 1963an zioenez: «Jakinen aritu izan geranon handicap astunena kultura iztegia izan da» (*Euskera* VIII-IX, 1963-1964, 345. or.).

1963an Euskaltzaindiak Arantzazun antolatu zuen Euskaltzaleen biltzarrak bi gai nagusi zituen: I. «Euskal iztegiaren

iturburuak» eta II. «Kultura-itzak euskeraz». Luis Villasantek Joxe Azurmendiri eskatu zion, L. Mitxelenaren izenean, «kulturako hitzei» buruz hitzaldia aurkezteko Biltzarrean: «Iztegian lan egiten ari zerate-ta, etzaizu bearbada asko kostatuko. Nolako iztegia bear degun gaur eta iztegi ortara irixteko bideak, edo olako zerbait», idatzi zion Villasantek, eskaria egitean (1963-08-07). Hitzaldi luzea aurkeztu zuen Azurmendik: «Jakin: euskal kulturaren bideak lantzen» (*Euskera* VIII-IX, 1963-1964, 336-371 or.). *Jakin* aldizkariako lehen 15 zenbakietan erabilitako «kultur hitzak» bilduak zitu. Euskara kultur hizkuntzaren mailara jasotzeko aldizkariak izan duen helburu nagusia agerturik, eta kultur hitzen eta kultur hiztegiaren arazoaren inguruan izandako eztabaida luze eta batzuetan garratzaren berri eman ondoren, aldizkarian ordurako nagusitua zen joera agerian jartzen du, bertan erabilitako kultur hiztegiaren lagin zabala erakutsiz, eta bertan nabari diren arazoak nabarmenduz, Euskaltzaindiaren argibideen eta arauen zain.

1957ko «Jakinlarien» bileran aldizkarian idatziko zuten guztiei eskatu zieten erabiltzen zituzten kultur hitzen zerrenda egin eta erredakziora bidaltzeko; gainera euskarazko kultur hiztegiaren bilketa sistematikoa egitea erabaki zuten bilera berean. Joxek bere hitzaldian dioenez, «lan hau de-xente aurreratua dabil, edo dago. Gaur egon baitago, geldi asko» (345. or.). Euskarazko kultur hiztegia landu beharraz ohartarazteaz gain, bere eginkizuntzat hartu zuen Jakin Taldeak hori landuz joatearena. Areago, hori zabaltzeko lan didaktikoa egin nahi izan zuen, aldizkariaren nahiz liburuen bitartez. Nabarmentzekoa da nola argitaratu zituen *Jakin Liburu sorta* nahiz *Jakin Bide* sailetako liburu gehienak, ba-koitzean erabilitako hitz zailenen zerrendaz hornituta, itzulpen eta guzti, irakurlearen lagungarri.

Donapaleurako prestaturiko sailkako liburu-programazioetan ez zen jakintzen hiztegirik ageri; Historia sailak bakkarrrik aipatzen zuen «Historia Kontzeptuen Hiztegia». Baina hango bilerako eztabaidetan indarrez agertu zen nonbait

Jakintzen lexiko berezituak landu eta hiztegi apartekotan argitaratu beharra; honako hiztegiok ageri dira bertan onarturiko programazioan: Ekonomiaren Hiztegia eta Politika Hiztegia (Gizartea sailean), Historia kontzeptuen Hiztegia (Historia sailean) eta Filosofi Hiztegia (Gogoeta sailean).

Gogoeta sailekoen lehen bileran (1972-09-01), Donapaleun aukeraturiko saileko liburu monografikoez gain, *Jakin Hiztegiak* gaia aztertu zuten bereziki; Karlos Santamariak horiek lantzeko irizpide eta iradokizun guztiz baliagarriak aurkeztu zituen bertan: nolakoak izan beharko zuten hiztegi horiek, beroriek lantzeko metodologia, etab. Dena dela, horien estiloa eta bestelako irizpideak lantzea, sail guztieta-ko arduradunen eskuetan utzi zuten, ereduak ikusi eta adituen iritzia ezagutu ondoren. Zazpi hiztegi berezitu hauek bideratzekozat jo zituzten: Filosofia, Teologia, Zientziak, Politika, Ekonomia, Psikologia eta Historia —bilera horretako aktan ez da Natur Zientzien Hiztegiaren, gero beste guztiei aurrea hartuko zienaren aipamenik—.

Karlos Santamariak jaulkitako ideietatik abiatuta, honako arazo hau izan zen eztabaidagai nagusietako bat: hiztegi elementalak landu behar ote ziren ala goi mailakoak ere bai. Ondorioz txosten berezia egin zuen Jakinen zuzendaritzak, hiztegi gintzarako oinarri eta gidatzat hartzekoa: «Jakinen hiztegi tarako oharrak». Hiztegiak ez ziren izango jakintza bakoitzeko adituentzat, baina bai jakintza bakoitzeko adituek eginak. Bestalde, nolabait artikulatuak izango ziren hiztegiok: ardatz moduan jakintza-eremuko gai nagusi batzuk landu eta horietako kontzeptu xeheentzat definizio laburrak emanaz. *Psicología de la A a la Z* Mensajeroren hiztegi argitaratu berria izan zen eredu etako bat. Urte bereko irailan egindako beste bi sail etako bileretan ere hiztegien gaiari solas espezifikoa eskaini zioten bildutakoek, K. Santamariak emandako irizpideak aintzakotzat hartuz.

Horren arabera, 1972ko urriaren 28an elkartu ziren liburu gintzako hiru sail etako buru bikoteak: Joseba Intxausti - Koldo Larrañaga, Ramon Gorostidi - Andoni Sagarna, Hen-

rike Knörr - Paulo Agirrebaltzategi. Karlos Santamariak berak ez zuen bilera horretan parte hartzerik izan; baina berak ipinitako irizpideak hartu zituzten oinarritzat *Jakin Hiztegiak* lantzeko.

Berehalakoan honako hiztegi hauek bideratzea erabaki zuten: Pedagogia, Psikologia, Ekonomia, Soziologia, Filosofia, Teologia, Historia eta... Natur Zientziak. Saitetako arduradunak izango ziren oraingoz horien zuzendariak, eta zuzendaritza orokorra Tolosako Jakinen zuzendaritzaatik eramango zuten. «Erdi mailakoak» izango ziren hiztegiok: ez alor bereko adituentzat eginak, baina bai jende ikasiarentzat: «Unibertsitarioek, irakasleek, karreradunek, eta beste hainbestek bere espezialidadea ez den gaietan kontsultabideak izango dute hiztegi hauetan». Bestalde, eta hiztegien egiturari zegokionez, sarrera —«hitz»— *osotuen* —jakintza-aren kontzeptu ardatzei buruzko artikulua luzeen— eta *osatzeko* —definizio hutsezko artikuluen— bereizketa onartuta geratu zen bileran.

Hiztegien zuzendari orokorrak edo «Koordinatzaileak» garai hartan idatzi zuen «Hiztegi lankidetzaren organigrama» tituluko bi orrialdeko txostena. Koordinatzaile orokorra - Hiztegi bakoitzeko zuzendaria - Zuzentzailea - Hiztegien zuzendaritzako idazkaria... horien guztien egitekoak zehaztu zituen bertan. Horiez gain, bi organo definitu zituen hiztegi bakoitzerako: *Batzorde eragilea* (koordinatzaileak, zuzendariak, zuzentzaileak eta idazkariak osatua) eta *Hiztegi kontseilua* (hiztegirako artikulua nagusiren bat idatzi edota hiztegiaren lanbide osoan beren lana eta kontseilua ekarriko zituztenek osatua). Azkenik hiztegi lankideak ageri dira organigraman, hiztegi bakoitzeko bestelako lankideak, artikuluen erredaktore, fitxategien biltzaile eta marrazkilaria gisa.

1973ko otsailaren 11n Jakin Taldeko barne-txosten batek ematen du asmatoko hiztegi bakoitzaren egoera. Teologia-koa eta Filosofia-koa ziren nonbait aurreratuenak; Natur Zientziak ere bai, Aranzadikoen eskutatik, baina horiekin irizpideak bateratu beharraz ohartarazi zuen.

1974ko otsailaren 9an, hiztegien zuzendaritza orokorra zeraman Paulo Agirrebaltategik zenbait gutun idatzi zuen, Erromara Teologiako ikastaroa ematera alde egin aurretik. Arantzazuko Teologiako ikasleei, Teologiako eta Filosofiako fitxategia egiten ari direnei, honela esaten die: «Teologi hiztegia bazijoak aurrera. Filosofiazkoa oraingoz moteltxoagoa zegok. Baina zuen lanaren premia laster izango diagu». «Gizarte zientzien fitxategia» egiten ari zirenei, berriz, honetara idatzi zien data berean: «Ekonomi Hiztegia ba zijoak aurrera... Soziologi eta Politika hiztegiak oraindik atzeratuago zeudek».

Hilabete batzuk beranduago, zuzendari berberak, Herme-negildo Ondotegiri idatzitako gutun batean, honela dio:

Hiztegi espezializatuak prestatzen ari gara: Natur Zientziena, Soziologia, Filosofia, Ekonomia, Teknika, Etnologia, Psikologia, Pedagogia, etab... Teologia ere bai, beste batzuen artean. Natur zientziena eta teologiazkoa oso aurreratuak dazkagu.

1975aren hasierarako lau hiztegi daude aurreratuenak, Jakinek bere argitalpenei buruz urtarrilean egindako txosten zabal baten arabera: Natur Zientziak —«Artikulu guztiak eginak daude, erdaraz bederen»... Eguberrietarako atera ahal izateko itxaropena adierazten du—; Teologia —«Artikulu nagusiak eginak daude, bat izan ezik»—; Fisika-Kimika —«Artikulu nagusien erdiak eginak daude [...]». Beste erdiak urtarrilaren azkenerako egon behar lukete—; Ekonomia —«Artikulu nagusien lehen hautaketa eta banaketa ere nolabait egina dute. Aste saindurako eskuartearen behar genituzke lehen lanak»—; Filosofi Hiztegiari buruz, berriz, «Lehen pausoak eman ezinik gabiltza», dio txosten beraren azken lerroan.

Otsailaren 18an Joan Mari Torrealdaik Soziologia Hiztegiaren asmoa aurkeztearekin batera, Jakinen beste hiztegiei buruzko xehetasunak eman zituen bere txostenean. Horien ardua daramatenen eta lankideen berri laburra ematen du. Bertan honako hiztegiok aipatzen ditu: Natur Zientziak, Fi-

losofia, Psikologia, Teologia, Ekonomia, Historia, Matematika, Fisika-Kimika, Teknologia, Hizkuntza, Soziologia. Eta honetara amaitzen du bere txostena:

Ikusten denez, batzuk ia bukaturik daude, beste batzuk laister bukatzeko moduan, eta nahiko urruti hirugarrenak. Dena dela, urtearen azken aldera lehendabizikoa argitara ahal izango dugula pentsatzen dugu.

Natur Zientzien Hiztegiak ari zen, jakina.

Izan ere, Natur Zientziena ordurako abiada oso onean zihoan, nahiz eta horren zuzentzaile eta orraztailea Alemaniari bizi: Fernando Mendizabal. *Jakin Hiztegiak* sailaren programazioaren barruan sartuta, Aranzadi Elkartearen eta Jakinen arteko lankidetzako hiztegia zen hori. Hala ere, beste urtebete luzea joango zen hori kaleratu orduko (1976)¹⁷.

Izan ere, hiztegi berezituak lantzea erabaki eta handik lau urtera (1972-1976) *Natur Zientziak Hiztegia* atera ahal izan zuen Jakin Taldeak. Produktu guztiz apartekoa zen euskal liburugintzan: «Etorkizunari begirako liburu haundi bat» idatzi zuen J. R. Etxebarriak liburuaren aurkezpenean (*Anaitasuna*, 1976-11-15, 32. or.). Urte hartako Durangoko Liburu eta Disko Azokan aipamen berezia merezi izan zuen. Bilboko Galería del Libro liburutegiak «Zilarrezko Lauburu» saria eman zion urte berean.

Jakin Hiztegiak programa erraldoiko hurrengoak 1981ean argitaratuko zituen UZEIk: *Ekonomi Hiztegia* eta *Enpresa Hiztegia*.

UZEI: Euskal Unibertsitatearen zerbitzutan

«Liburu hau oihuka bezala kaleratzen da, benetako euskal Unibertsitate eske», zioen *Natur Zientziak Hiztegia* aurkezteko *Anaitasuna* aldizkarian argitaraturiko artikuluko batek («'Natur zientziak' kalean», *Anaitasuna*, 1976-12-01, 33. or.).

Besteak beste, euskara kultur hizkuntza bihurtzeko asmoz sortu zen *Jakin* aldizkaria, lehen editorialean bertan nabarmentzen ageri denez:

Kultur-mentua, onatx zuk eta nik [euskarari] txerta diogun bizigarri berezia. Nik bezin ondo dakizu: gure euskera kultur-yoera ta kultur-ats guzi-guzietan murgil ez bitartean, aizea orrazten ari gera.

Eta aurreraxeago:

Edertu dezagun geure izkuntza. Egungo arazoetara egokitu. Saia gaitezen edotariko gai eta arazo euskeraz erabiltzen.

De universa re, beraz, euskara jasoan. Izan ere, Euskal Unibertsitateari begira jaio zela esan dezakegu *Jakin* aldizkaria.

Horixe ikusi zuen Orixek berak, seguruenik gehiegizko laudorioa eginez Arantzazuri. Aldizkariaren lehen zenbakiarekin batera, gutuna bidali zioten nonbait Orixeri, hainbat galdera ipiniz, seguruenik aldizkariak berak zerabilen euskarari buruz. Berehalakoan erantzuterik ez nonbait, eta handik urtebetera erantzun zien gutun luze batez; honela zioen, hasteko:

Nik gaur Arantzazu Euskal-Universidade baten asiera beze-la ikusten dut, eta ez kaxkarra, bere Revista eder eta guzti. (*Yakin* 5, 1957, 90. or.)

Hitz handiegiak, zalantzarik gabe. Jakinek ez zuen inoiz Euskal Unibertsitatea izatearen ametsik egin, ez eta horren hasikina ere; amestu zuen, ordea, urrutitxo zegoen Euskal Unibertsitatea bideratu ahal izateko kultur hizkuntza jaso, bai eta hori jakintza modernoaren alor guztietan erabili eta lantzekoa zela aldarrikatu.

Orixek, bere aldetik, balizko Euskal Unibertsitateko alor guztiak euskaraz landu eta irakastea ez zuen nonbait beharrezko eta egokitzat ikusten, «Anizetxe» jaunari erantzunez:

Utzi detzagun kimika ta olakoak, oriek ez baitira giza-izkuntza yatorra. Oriek ez dute batere edertu iñongo izkuntzarik. [...] Ortara ezkero, iakingai oriek erabilli detzagun beste edozein izkuntzetan. (*Yakin* 9, 1959, 92-93 or.)

Orrialde gutxi lehenago, ordea, orduan aldizkariaren zuzendaria zen Joseba Intxaustik, «euskera kulturaz bakarrik salba dezakegu» esan ondoren, zuzenbide, medikuntza eta ingeniarietza modernoak ere euskaraz adierazi beharra aldarrika-

tu zuen, gaurko jende jantziaren kultura «praktikoa», berak zioenez (ik. «Illobira bultzaka», *Yakin* 9, 1959, 84-85 or.).

Hobeto ulertu zituen, seguruenik, Jakinen gogoa eta ametsa Andoni Urrestarazu *Umandi*-k, aldizkariaren 8. zenbakian argitaratu zuen gutun luzean zioenez:

Euskera ama-baratzetan, lehenengo eskolan, bigarren irakas-kintzan, Ikastola Nagusian eta ikasi ta irakasteko izan ditez-ken toki guztietan. Alakotz, euskal-irakaskuntza osoa anto-latzea zaigu bearra; antolatu ta ibiltzean jarri. (*Yakin* 8, 1958, 87. or.)

Amets hori hurbilagokoa eta errealagoa bihurtu zen itxu-raz, Jakin Taldeko denak Unibertsitatean zihardutelarik: batzuek ikasle artean, besteren batzuek irakasle. Joseba Intxausti bera, 1970ean Jakinen zuzendaritza hartzean Bartze-lonan Historia irakastetik zetorren. Hango ikasle zelarik, berriz, harreman estuak izanak zituen bertako ikasle euskal-dunekin —horietako hainbat ere Euskal Unibertsitatearen ametsarekin seguruenik—, eta horiei euskara irakasten ere gogoz jarduna zen. Hango batasun espiritua eta koordina-zio-esperientzia baliatu zituen, hain zuzen ere, Euskal Her-rira itzulita, eta Jakin Taldearen zuzendaritzan oinarrituta, alde bateko eta besteko Unibertsitatetan ziharduten ikasle euskaldun hainbaten koordinazioa eta elkarlana bultzatu eta eratzeko. Horiengan oinarritzen zuen berak Euskal Uniber-tsitatea sortzeko esperantza. 1971ko hasieran gorago ere ai-patua dugun Jakin Talde berrituaren plan berriei buruz ida-tzitako txosten luzean dio:

Oraintsu arte ez bezala, ezin dezakegu esan Euskal Herriak Unibertsidaderik ez duenik [ordu-ko Bilbokoaz ari da]; honek, ordea, ez du esan nahi Euskal Unibersidadea ba dugu-la. [...] Urrengo urtetan, milaka euskaldun, *euskera-dun*, er-derazko unibersidadetatik pasako dira. Erortzeko arrixkua edo-ta garaitzeko aukera bat dugu.¹⁸

Jakin Taldearen bere zuzendaritza-kargutik, beraz, eskain-tzen die ikasle horiei bere zerbitzua:

Uste dugu, gure euskal kulturari etorkizun bat (gaur ez baida-go edo alderdi askotatik hasi baizik ez baidugu egin) bilatze-

ko elkar-ekinaldian, JAKINek zerbait eskaini dezakeela: bere ongi-nahia eta *euskal kulturaren unibertsidade mailatara* irixteko orain arte egin duenaren esperientzia. (Ibid., 2-4 or.).

Kultur euskararen erabileran egindako bidea zen bereziki esperientzia hori, Jakin Taldeak eskaini zezakeena, beherago dioenez:

Herriko gizonik prestuenak bildu nahi ditugu, ta ez da, hain zuzen, gaurko hau horretarako unerik gaiztoena; baina, ba dakigu ezinezkoa izanen zaigula hori, arik-eta unibersidatetako ikastaroetarako hizkuntza egoki ta bakar bat eskaintzen ez diegun artean. (Ibid., 6. or.)

Horregatik, normaltasunez bateratu zituen berak bi eginkizunok: Jakinen argitalpen-programa lantzea eta bideratzea, batetik, eta hortik zehar Unibertsitateetan ikasten ari ziren ikasleak euskal kulturagintzara erakartzea eta horien ahaleginak koordinatzea, bestetik. 1971n, Jakinen programa berria abiatzen ari zen urte berean, «Unibertsitarioen euskal ikastaldia» egin zuten Arantzazun, «Unibertsitario eta Jakin Taldeko batzu», ikastaldiaren informazio-orriak dioenez. Joseba Intxausti izan zen jardunaldien sustatzaile eta arduraduna. Haiei jarraibidea emateko idazkaritza sortu zuten, eta idazkari-buru Intxausti bera izendatu. Euskal unibertsitarioen arteko ondorengo informazio-buletinak Josebak Tolosan zuen Jakinen bulegotik zabaldu zituzten, bertatik bestelako koordinazio-lanak egiteaz gain.

Areago, Jakinen eta unibertsitario euskaldunen arteko lankidetzak praktikoa bideratu nahi zuen Joseba Intxaustik, eta behin eta berriro aipatzen ari garen txostenean Unibertsitateetako ikasleek taldean egindako lan-sistema Jakinetik bultzatzea eta argitaratzea iradoki zuen, horretarako Jakin Taldeak ere eratuz:

Taldetan egindako lanak jatorrago ta adierazgarriagoak gerta dakizkiguke. Jakin Talde hauek Herriko unibertsitatio-etez guzitan sortu beharko ditugu, ahal dela, ikasle euskaltzaleak bilduaz. Euskerazko ikas-seminario modura egin dezakete lan. JAKINek eskaini zera eskaini dezaieke: bibliografi-gidaritza, lanaren planifikazioa ta argitara-bideak. (Ibid., 10. or.).

Unibertsitateetako Jakin Talde horietakoren bat edo bestek lanean ziharduen; Donostiakoa, adibidez, «Karlismoaren lehen orduak» gaia lantzen ari zen, «Pio Montoiaren laguntzaz»¹⁹ —zergatik ez dakigularik, Jakinek behintzat ez zuen horren lana argitaratu—.

Baina, eta gorago ere adierazi dugunez, lankidetzeta horrek ez zion Jakinen «interes» editorialei begiratzen nagusienik, Euskal Unibertsitateari oinarriak ipintzeari baino, 12. orrialdean adierazten duenez:

Bide honetatik aurkitu ahal izango dugu, agian, goi-ikaske-txe hauetan bizirik irauteko unibersidade-mailako formula; eta, bide batez, biarko euskal unibersidadeari ohinarriak ezarri genezaizkioke; ohinarri hauek, noski, goi-mailako ikasketak euskeraz emateko gizonak prestatzea izango lirake.

Ondo dio, beraz, Joan Mari Torrealdai Joseba Intxaustik 1970etik aurrera hasitako Jakin Taldearen fase berriari buruz:

Jakin Sorta-z gainera, asmo handiagoen erronkaren premia ikusten du Joseba Intxaustik: hiztegiak, testuliburuak, oinarritzko obrak, entziklopediak. Azken buruan, euskal Unibertsitatea. Urte batzuk beranduago UZEI (Unibertsitate Zerbitzuetarako Euskal Ikastetxea) izango dena.

Jakin Taldea (eta taldekoak) oso lotua eta ekintsua egon zen (ziren) 1972tik aurrera sorturiko Euskal Unibertsitatearen aldeko mugimenduan. Udako Euskal Unibertsitatearen (UEU) lehen ekitaldi akademikoa 1973an izan zen (abuztua, 28 - iraila, 8), aurreko urteetan Baionako Musée Basquen egindako kultur asteen jarraipen gisa²⁰. Lehen saioa IKASek antolatu zuen, Manex Goienetxe zuzendari, «Euskaltzaindiaren babespean», J. Haritschelharrek dioenez. Bere apalean, oso garrantzizkoa izan zen UEU Euskal Unibertsitate euskaldunaren aldeko eskabidea aldarrikatzeko, eta Unibertsitateetako hainbat irakasle eta ikasle elkartuz, Unibertsitate hori nolabait bideratzen hasteko. Jakin Taldeko zenbait lagunek bere hitzaldi eta guzti hartu zuen parte lehendabiziko UEUren jardunaldietan. II. ekitaldirako, berriz, UEUren zuzendaritzan parte hartzea eskatu zioten Jakini; eta horretan jardun zen.

1975ean Jakin Talde berritua (fraideena) osotu zenean Tolosan, ia kide denek Unibertsitateko karrera amaitua zuten; taldeko bi Unibertsitatean irakasle jardunak ziren gainera²¹. Horregatik Unibertsitatearekiko sentiberatasuna bizia zen Taldean.

Bestalde, 1976 eta ondorengo urteetako Euskal Unibertsitateari buruzko eztabaida sozialean oso barruan egon zen Jakin Taldea. Bertako kide zen Paulo Agirrebaltzategik artikulua asko idatzi zuen aldizkaritan; hitzaldi ugari eman zuen gai berari buruz; eta mahai inguru hainbatetan hartu zuen parte. Jakin Taldearen historiari begiratuz eta urte horietako eztabaidaren testuinguruan, guztiz adierazgarria —eta logikoa— da fase berriko *Jakin* aldizkariaren lehen zenbakiaren gai monografikoa «Euskal Unibertsitatea» izatea (1977ko urtarrila-martxo). «Euskal Unibertsitatearen izarra» izeneko editorialak ireki zuen zenbakia, Euskal Unibertsitatearen aukera historikoa galtzen ez uzteko aldarrikatuz, eta iritziak bateratzeko eskatuz, nolako Euskal Unibertsitatea nahi dugun erabakitzeke.

Euskal Unibertsitatearen aldeko bere ekarpen erabakigarria egin, UZEI eraikiz egin zuen Jakin Taldeak 1977an. *Unibertsitate Zerbitzuetarako Euskal Ikastetxea* izenak berak adierazten duenez, zuzenean Euskal Unibertsitateari begira jartzen da, ez Unibertsitatea bera eraikitzeke, baina bai Unibertsitate euskaldunaren oinarri nagusietako batzuk ezartzeko. Bere hiztegi tekniko-berezituen programa aurrera eramateko zailtasunak zituen Jakin Taldeak, bere ahultasun instituzional eta ekonomikoagatik. Bestalde, berriro abiatu berri zuen aldizkariak taldekoen hainbat indar eta lan eskatzen zuen. Horregatik jauzi kualitatiboa egitea erabaki zuen, beste erakunde espezializatu eta profesionala eraikiz, *Jakin Hiztegiak* programa aurrera eramateko, hain zuzen ere. Horrela sortu zuen UZEI kultur enpresa berria. Bertan Jakin Taldeko hainbatek eskainiko zuen bere lan profesionala; baina kanpoko beste aditu asko ere kontratatzeke modua izango zen.

Jakin Taldeak erakunde berria finantzatu zuten erakundeentzako gaztelaniaz idatzitako UZEIren Aurreproiektuaren lehen kapitulua (14 orrialdekoa) Euskal Unibertsitateari buruz da, hain zuzen ere: «Hacia la Universidad Vasca (Euskaldun)». Garai hartan eztabaidan zeuden gai nagusietako bati buruz bere iritzia argia agertzen du bertan, euskara ipiniz Euskal Unibertsitatearen muinean, euskal kulturako gaiak nahiz gai unibertsalak euskaraz irakatsi eta lantzeko²².

Hiztegi tekniko-berezituen programaren, horiek lantzeko metodologiaren eta lan-antolakuntzaren bidez, Euskal Unibertsitateak beharrezkoak dituen oinarrietako hiru batean hartu nahi ditu UZEIk: a) Unibertsitateko euskara bera gaitzea, Zientzia eta Tekniken lexikoa eta hizkera landuz; b) Unibertsitateko irakasleak gaitzea, beren alorreko gaiak euskaraz erabiltzeko, beraiei dagokien hiztegietan parte harrazez; c) Euskal Unibertsitateak behar duen oinarritzko material idatzia lantzea, bereziki hiztegiak. Hiru helburu horiei begira, hiztegiak, termino-zerrenda hutsak izan beharrez, alor bakoitzeko gaiak landuko zituzten, testuak sortuz, eta horien barruan erabili eta frogatuz termino teknikoak; eta gainera hiztegiatiko bakoitzean alor bereko Unibertsitateko eta bestelako adituek hartu behar zuten parte, taldean lana eginez, UZEIren koordinazioarekin eta gidaritzia linguistikoarekin.¶

1. Aldizkaririk ez eta, ez zen isilik geratu Jakin Taldea, eta *Egan* aldizkari-az baliatzea pentsatu zuten nonbait, taldekoen idazlanak argitaratzeko. 1962ko 4-6 zenbakian, Joseba Intxaustiren eta Joxe Azurmendiren bi idazlan ageri dira, gaiagatik-eta normalean *Jakin*-en argitaratzekoak zirenak seguruenik. Harrigarria da Jakin Taldeko zenbat lagun-ekin sinadura dagoen *Egan*-en 1963ko lehen zenbakian (1-3): bost idazlan behintzat Arantzazuko Teologiako ikasle-ekin dira. *Jakin*-en 21. zenbakiko (1981) «Historia» artikulua-ekin dioenez, 1962an hiru artikulua-ekin argitaratu zituen *Egan*-ek Arantzazuko fraide gazte-ekin, eta 1963an hamabi (ik. 92. or.). Jakinen zuzendaritzak berak bidali zizkion nonbait idazlan horiek, Koldo Mitxelena *Egan* aldizkariaren zuzendariak Joxe Azurmendi *Jakin*-en zuzendariari idatzitako gutun batetik dakigunez (1963-garagarria-18): «Eske-rrik asko zuri, eta zure lagun guztiai, il onen 8'ko eskutitzagatik eta are-kin batean bidali dizkidazun lanengatik. Gehienak irakurri ditut eta ira-kurri ala inprentara bidaltzen ari naiz. Zuzen eta garaiz etorri zaizkigu», hasten da gutuna. Urte bereko bigarren zenbakian (4-6) bost lankidetz-az ageri dira Arantzazuko ikasle-ekin. 1964an *Jakin* aldizkaria berri-ri argita- ratzen hasi zirelarik, desagertu egin ziren Arantzazuko ikasle-ekin lankide- tzak *Egan*-etik.

Dena dela, *Jakin*-en artxiboan badaude bi artikulua, garai horretakoak, seguruenik aldizkaririk ezean argitaratu gabe geratu zirenak: Orixe, «Eus- kaltzaindiaren Laguntzaileak'iri» (5 koartiletako artikulua, ez da *Idazlan Guztiak, III. Artikulu eta saiakerak* tomoan ageri); eta Gurutz Ansola, «Erri erdiazia- k eta beren ekonomia» (15 orrialdeko eskuizkribua, 1962).

2. *Jakin*-en 21. zenbakian (1981), artikulua luze batean (75-110 or.) egin zu- ten *Jakin*-en lehen 25 urteetako historia. Aldizkariaren historia dago bere- ziki bertan kontatuta. Hemen aldizkari-az gaineko bestelako lanez hitz egin nahi dugu batez ere, horien denen ardatzean Jakin Taldea bera jarritz.
3. Izen hori erabili ohi zuten *Jakin* aldizkariaren inguruko lankideak eta tal- de zabalaren urteoroko bileretan parte hartzen zutenak adierazteko.
4. Liburu-ekin lehen tomo bezala ageri zaigu, Jakin Taldearen ardurapean argi- taratua. Sarreragileak dioenez, filosofiaren historia osoa euskaraz landu eta argitaratzeko asmoa zuen Jakin Taldeak. Baina gero ez zuen jarraipe- nik izan.

Bi liburuok harpidedunei eskaini zizkien, nahi zuenari salmenta pre- zioaren %10eko deskontuarekin erosteko aukera emanez.

5. *Jakin sorta* saileko lehen zenbakia izango zenari ez zioten zenbakirik eman, agian hurrengo urtean berri-ri aldizkari formatura itzultzea izango zuten itxaropenez; izatez, 1970eko urtarrilean aldizkariaren inskripzi- ora- ko eta *Jakin sorta*-ko lehen libururako gestioak irekita zeuden aldi berean, hil hartako 22an Jose Agustin Elustondok Joan Mari Torrealdairi idatzita- ko gutunaren arabera. Dena dela, aldizkariaren 16. zenbakiko «Eskutitzak eta iritziak» ataleko idazlanak inprimategiko galeradatan geratu ziren, zu- zenduta, baina argitaratu ezinik. Honako hauek ziren idazlan horiek: «Op- timista bat, euskal kulturari buruz» (Jose Azurmendi), «Galizierazko poe-

- sia gaur» (Ibon Sarasola), Gales-i buruzko artikulua (A. I.), Centre Excursionista de Catalunya... (J. L. L.), «Beste iraultza» (I. S.), Kasualdidez bizi gara... (I. S.), «Pottokak» (P. X.), «Lurralde antolakuntza: exemplo bat euskaldunentzat» (R. C.). Bestelako buruhausterik ere eman zuen nonbait aldizkariaren zenbakia liburu «unitario» bezala argitaratzeak, goian aipaturiko Jose Agustín Elustondoren gutunaren arabera: bestelako eskakizunekin batera, agiri berezia eskatu zioten Madrilgo Ministeriotik «publicación unitaria» zela ziurtatuko zuena, eta ez aldizkakoa.
6. «Egun gutiz gero, baimena lortzeko zereginari hasiera emango diogu, eta ezinezkoa ere egingen dugu; halere, horretarako bidexka bat dugunarren, ez dugu esperantza eskas bat baino», idatzi zion Joseba Intxaustik 1971ko urtarrilean zenbait lankideri. Intxaustik berak sinatuta, ekainaren 23an eskatu zuten Ministerioaren aurrean *Jakin* aldizkariaren inskripzio berria. Baina baimen hori ez zen iritsi.
 7. Sortaren erredakzioa honako hauek osatzen zuten: Karlos Santamaria, Martín Ugalde, Piarres Xarriton, Luis Villasante, Joan Mari Torrealdeai, «eta bestek» (ik. «*Jakin* Taldeari» buruz konfiantzazko txostena», 1971, 10. or.). «Beste» horien izenik ez du ematen Intxaustik.
 8. 1971ko urte berean kaleratu ziren «Kultura eta Fedea» (4) eta «Erlijioa hauzipean» (5). Ondorengo bi urteetan, berriz, «Gure Ikastolak» (6, 1972) eta «Koperatibak» (7, 1973) argitaratu zituzten. 1974an bi liburuki kalera-tu zituzten: «Euskara batua zertan den» (8) eta «Lur eta gizon, Euskal Herria» (9). Eta azkenik, 1975ean, «Marx eta Jesus Europan» (10). Txillarde-giren «Euskara batua zertan den» izan ezik, beste denak liburu kolekti-boak izan ziren, eta monografikoak.
 9. *Jakin sorta*-ren 3. zenbakia bidaltzean horrelakoak gertatu ziren nonbait, zuzendaritzatik idatzitako gutunaren arabera: «Azken egun hauetan bidali dizugu *JAKIN* sortako azken zenbakia, RIKARDO ARREGI. Baina berriz bihurtua izan zaigu, zuk ez duzula hartu nahi adieraziz. Ba dakigu, eta oraingoan susmo hori dugu, askotan korreobideok ez dabilzela oso zuzen. Horregatik, gure aldizkariaren [sic] harpidetza benetan hautsi nahi bazenu, esaiguzu mesedez...».
 10. 1964tik 1969ra gorakada handia izan zuen harpidedunetan *Jakin*-ek —14. zenbakia 600 aletan inprimatu zuten Bilbon—. 1962an isildu behar izan zuenean 500 bat harpidedun zeukan; 1969an berrito isildu behar izan zuenean, 1.000 inguru zituen.
 11. Asentxio Hondarzal tolosarra izan zen kanpaina horren koordinatzaile. Meritu handiko lana burutu zuen beste lankideekin batera.
 12. Aldizkariarekin edo *Jakin sorta* sailarekin 100 (150) pezetako zama baldin bazuen harpidedunak, *Jakin Liburu sorta*-ko liburuak ere hartzekotan, 1.000 pezeta inguruko gastua zuen urtero.
 13. Hona hemen 1972. urtean baja emandako batzuen arrazoi-takoak: «Zuen liburu batzuek ezait batere gogoko, ez euskera aldetik eta ez gaien aldetik», dio batek; «*Jakin* liburu-sortako alerik gehienak aspergarri eta nekagarri zaizkit. Marxismoaz batez ere leporaiño nago», dio beste batek; «Benetan

zuen liburuko euzkera ez dot ulertzen», dio hirugarren batek; «Lehen zuen errebistan suskribitua nengoen bainan orain ez nuan baietzkoa eman, ezezkoa ere ez noski, eta oraingoz ez dut artzeko asmorik, aspertuta nago, obeto esanda, nazkatuta, eliza eta praileen kontuak gora eta bera ibiltzen». H-a eta euskara batuaren kontua ere arrazoietakoa bat da batzuentzat: «enaz H zalia. Alderdi bi dagozan ezkeron ni beste aldean nago. Eztot gura geure Euzkerea H-kin josita»; «Zintzoak ziñaten, baña... egun, batek ba-daki zer izan dan gure artean, da... 'H' izki lorrin eta ganorabako orregaz bete dozuenez gero dagizuen lan guztia, gorde egizue zeuentzako ta kittu». «Zuek azaldu nai dituzuen idaz-gaiak atsegingarriak zaizkit. Bañan erabiltzen dezuten euskera ezin det ontzat artu. Beraz arpededun taldetik kendu nere izena», dio beste batek. *Jakin*-eko idazleek darabilten euskara eskasa edo txarra da baten batentzat baja emateko arrazoa: «Nere konfiantza beintzat galdu duzute. Ez dut nai, ez Jakin sorta, ez Jakin liburu sorta, ez ezer. Ez neri ezer bialdu, alperrik bialduko duzute-ta. Ta zure mendean dauzkazun idazle oieri, ez ditezela orren ausartak izan. Ika-si dezatela aurrena ondo euskeraz, ta bitartean ixillik egon ditezela».

14. Honako izen hauek ageri dira aktetan: Jose Antonio Aduriz, Joseba Arregi, Joxe Azurmendi, Santos Beloki, Manex Erdozaintzi, Martzel Etxehandi, Joseba Intxausti, Joseba Irazu, Ramuntxo Kanblong, Jerman Kortabarria, Koldo Larrañaga, Xabier Lizaur, Lontxo Oiarzabal, Ruperto Ormazza, Manolo Pagola, Andoni Sagarna, Joan Mari Torrealdai, Xalbat, Piarres Xarriton, Pello Zabaleta. *Jakin* Taldekoren batzuek, ordea, ezin izan zuten bertan parte hartu.

15. Hona hemen saillakako lehen bilera haietan parte hartu zutenen izenak:
Gogoeta saila (irailaren 1ean): Joseba Intxausti, Paulo Agirrebaltzategi, Karlos Santamaria, Henrike Knörr, Joseba Arregi eta Joan Mari Torrealdai. Paulo Agirrebaltzategi eta Henrike Knörr izendatu zituzten sailaren buru.
Historia saila (irailaren 16an): Joseba Intxausti, Federiko Zabala, Jose Luis Lizundia, Jose Antonio Arana, Paulo Agirrebaltzategi. Ezin etorria agertu zuten Koldo Larrañagak, Juan San Martinek, Gregorio Monrealek, Manex Goienetxek eta Donato Unanuek.

Gizartea saila (irailaren 28an): Ramon Gorostidi, Andoni Sagarna, Sabino Aiestaran, Ramuntxo Kanblong, Emeterio Zaldibia, Martzelino Aizpurua, Joseba Intxausti eta Paulo Agirrebaltzategi. Martin Ugaldek eta Mikel Lasak ez zuten parte hartzerik izan. Andoni Sagarna eta Ramon Gorostidi aukeratu zituzten sailaren buru.

16. *Jakin Liburu* sorta sailean argitaraturiko tituluei begiraturaz, laster konturatzeko gara Donapaleun eta ondorengo bileretan egindako zerrendetako liburuetatik oso gutxi ageri direla. Garbi dago, gauza bat dela bulegoko bilera liburu-programa ederra egitea, eta bestea horiek lantzea. Azken batez, egileen arazoa. Badirudi editorearen eta egilearen arteko harreman dialektiko biziagoan egitekoa dela programa editoriala, idazleen beraien interesak kontuan izanik. Jakinen edizio-ildoaren barruan zeuden noski argitaraturikoak, baina gehienbat autoreek beraiek eskainitako obrak izan ziren.

17. Hiztegi horren lantzearen inguruan gertaturiko hainbat anekdota idatziz jasotzekoak lirateke. Martzelino Aizpurua, soldadutzan zegoela, tabernara joaten zenekoa, Natur Zientzien Hiztegiko zerrendak lantzeraz, bere nagusien eta inguruko soldadukideen harridurarako... Uda arratsaldetako bilerak Zestoako Ekain harpearen inguruko baserrian, Natur Zientzien Hiztegiko artikuluez eta lexikoaz eztabaidatzen, Jesus Altuna eta han baitzebiltzan harpeko indusketak egiten: bertara joan behar Jakineko arduradunek eta Alemaniatic etorria zen Fernandok, gero gaueko ordu saketan hori bere Ordiziako etxera eraman eta Jakinekoak beren Tolosako komentura. Hiztegi horren inguruan 1975eko martxoan egindako bost egunetako bileren berri ematen du Jakineko artxiboko txostenetako batek: Aranzadikoen eta Jakinekoen artean, Fernando Mendizabal ere tarrean zelarik, Alemaniatic etorria. Donostiako Aranzadin, Tolosako Jakinen bulegoetan eta Ordiziako Mendizabalen etxean izan ziren bilerak. Hiztegiko irudiei buruz izan zen bileretako bat.

Antzeko bilerak oso ugariak izan ziren beste hiztegien inguruan ere urte haietan, bakoitzeko lan-taldearen eta Jakineko arduradunen artekoak.

18. «'Jakín Taldeari' buruz konfiantzazko txostena» (daktilografiatua), 2. or. Joseba Intxaustik aurrea hartu zion Karlos Santamariari, zenbait urte beranduago «Euskal Herriko Unibertsitatea» eta «Euskal Unibertsitatea» kontzeptuen bereizketa ondo finkatuko zituenari: «Euskal Unibertsitatea eta Euskal Herriko Unibertsitatea ez dira bat», idatzi zuen Santamariak 1976an (*Zeruko Argia* XXVI, 1976-10-17, 12. or.).
19. Hala dio *Jakin*-en 21. zenbakiko (1981) «Historia» artikululuzeak (105. or.).
20. «Egia erran Baionako euskal asteen segida hartzen du bainan urrats bat gehiago eginez, ofizialtasun bat ukanez bai Frantziako erakaskuntzako minixtroaren ganik, bai Pirene-Atlantiketako Kontseilu jeneralaren diru laguntza lortuz», dio Jean Haritzelarrek (*Euskera* XIX, 1974, 429. or.).
21. Paulo Agirrebaltzategik, Deustuko Unibertsitateko Teologi fakultatean irakasle izanik, bertako ikasleekin Teologiako euskal hiztegiaren inguruko mintegia zuzentzen zuen; bestalde, Fakultatearen beraren enkarguz, Teologiako Euskal Fakultatearen proiektuan jarduna zen.
22. Honela laburbiltzen ditu eztabaida horretako bi jarrerak, euskarari eta euskal kulturari dagozkionak: «[...] para la primera tesis, la UniV [Universidad Vasca] se definiría por su vinculación a la forma institucional universitaria actual en la cual se daría una importancia nueva a la cultura propiamente vasca y a la enseñanza del euskera. Para la segunda tesis, se trata de dar toda la cultura particular-universal en euskera, no considerando, por tanto como algo complementario los temas de cultura vasca y el mismo euskera, sino colocando la cultura vasca, a través siempre del euskera, en el centro de la concepción y de la programación de la Universidad, que, por lo demás, adoptaría toda la temática de la cultura universal y de las ciencias, como se exige de una Universidad». Eta jarraian Jakín Taldearen jarrera agertzen du: «Consideramos que la auténtica con-

cepción de una UniV es esta última, y que para llegar a ella son la fuerzas culturales vascas vivas hoy en el País las que están llamadas a crear y potenciar esa Universidad. Para ello hay que actuar simultáneamente en diversos frentes culturales, pero sobre todo en el lingüístico, para hacer que *el euskera pueda ser una auténtica lengua de cultura y de ciencias modernas* («UZEI. Unibertsital Zerbitzuetarako Euskal Ikastetxea» —daktilografiatua—, Tolosa, 1977-06-02, 10-11 or.).